ПОРОГИ

Культурно-політичний місячник для українців у Чеській Республіці
POROHY Kulturně-politický měsíčník pro Ukrajince v České republice

№ 6/2025, рік XXXIII | č. 6/2025, ročník XXXIII
Усі електронні випуски часопису "Пороги" знайдете на: **porohy.cz**
facebook.com/porohyjournal | instagram.com/porohyjournal



ВІЙНА, ЩО ЗАЛИШАЄ РАНИ НА ПРИРОДІ: РОЗМОВА З РЕЖИСЕРОМ ДМИТРОМ ГРЕШКОМ / С. 12

4-9

Колонка в соцмережі: Віталій Портников про атентат на Андрія Парубія; Хроніки громади; Особливості російської ідентичности;

10-11

Війна триває: ситуація на фронті критична. Росіяни просуваються дедалі швидше, зменшуючи втрати;

18-23

Ініціатива: досвід програми Культура миру; Персона: Микола Леонтович; Анонс кінопоказів.



Фото: Наталія Дорогій @natalija.dorohii

Дорогі читачі,

відкриває цей номер колонка Віталія Портнікова, присвячена атентату на Андрія Парубія та його політичним і суспільним відлунням.

У Хроніках громади ми традиційно зібрали для вас зріз новин та подій. В рубриці Суспільство читайте публіцистичну статтю про особливості російської ідентичности. Що означає "бути русскім" та коди імперії оволодівають свідомістю.

Ми також приділяємо увагу воєнній реальності. Ситуація на фронті критична: росіяни просуваються швидше, зменшуючи втрати. У матеріалі, ми досліджуємо співвідношення динаміки просування ворога з його втратами.

Розмова номеру — інтерв'ю з ужгородським режисером Дмитром Грешком. Його документальний фільм "Дівія", представлений на 59-му Міжнародному кінофестивалі в Карлових Варах, підіймає тему, яку прийнято оминати: екологічні наслідки збройного конфлікту. Війна залишає шрами не лише на людях і містах, а й на землі, воді та природі загалом.

В рубриці Персона: Микола Леонтович — геній української музики, композитор, що підніс її на світовий рівень.

І на завершення — наша новинка: анонси від Kinowarta, які, сподіваємось, принесуть вам натхнення й нові культурні відкриття.

Усвідомленого прочитання,
Редакція

Віталій Портников про атентат на Андрія Парубія



Вбивство Андрія Парубія відбулося просто у центрі Львова, в його частині, буквально переповненій символами попередніх розправ. Вулиця Бандери, вулиця Коновальця, вулиця Сергія Єфремова, вулиця Алли Горської. Перелік можна продовжувати, але й цих чотирьох імен достатньо. Це імена дуже різних людей, яких об'єднує головне – відчуття власної української ідентичності й готовність боротися за неї. І результат у всіх випадках був один і той самий – смерть.

Саме тому я завжди підкреслюю: російсько-українська війна – це насамперед війна за ідентичність. Багато наших співвітчизників цього вперто не усвідомлюють, вважаючи, що Росія бореться за територію, проти свободи й демократії або що це просто манія Путіна. Але насправді Росія завжди воювала за одне й те саме: щоб в Україні не залишилося людей, які б відчували себе українцями й намагалися нагадати про це іншим. У Росії щиро переконані (й були часи, коли ця впевненість майже відповідала дійсності), що таких свідомих українців меншість. І що достатньо їх знищити, щоб усі інші відчули себе "нормальними русскими".

Коли більшовики встановили контроль над Україною, вони методично винищували тих, хто пам'ятав, що він українець і що українці – самостійний народ із власною цивілізацією. Водночас намагалися прибрати і тих яскравих діячів еміграції, які могли зберігати цей вогонь українства. Приблизно те саме відбувалося й після Другої світової війни. Коновалець і Єфремов – це одна епоха, Бандера і Горська – вже інша, але наміри залишалися незмінними. І, як не дивно, навіть проголошення української незалежності не змінило цього підходу. Для Кремля Україна залишалася декорацією. Вигаданою країною, сенс якої лише в тому, щоб місцеві еліти могли її обкрадати й не ділитися з Москвою. А для зручності такого підходу вигадали мову, культуру і навіть власну історію, зазіхаючи на "російський" Київ та князя Владіміра.

Тому ідея прибирати тих українських політиків, яких у Москві вважають "надто українськими", – це не нова ідея, пов'язана з нинішньою війною. Це давня ідея. Коли Путін розповідав, що Зеленський злякався націоналістів і тому не пішов на домовленості з ним – тобто на капітуляцію України, він щиро вірив, що достатньо позбутися цих "націоналістів", і тоді наступний президент зробить усе, що йому накажуть у Кремлі. Бо й сам він нібито цього прагне, тільки боїться "злощасної меншості".

Але Кремлю потрібні ще й убивства, що роз'єднують. Парубія у Москві завжди сприймали як яскраву постать, політична й національна безкомпромісність якої могла відлякувати тих, хто сприймає Україну лише як територію, а не як цивілізацію. І вбити таку людину – це не лише позбутися ще одного носія українства, але й дати можливість висловитися тим, хто переконаний, що саме українство і стало причиною війни. Адже якби українці "не були радикалами", "не дратували хижака", "не зазіхали на святе" своєю мовою, то, можливо, війни й не було б. Перед великою війною ми ж чули чимало таких голосів.

Політичний конфлікт між спікером і новим президентом, свідками якого ми всі були, пов'язаний насамперед із тим, що Андрій Парубій прекрасно розумів: жодних домовленостей між Зеленським і Путіним не буде. Зеленський дратував Путіна вже самим фактом того, що називав себе президентом "неіснуючої вигаданої держави". А те, що такі як Парубій намагалися наповнити цю державу цивілізаційним змістом, з точки зору Путіна – подвійний злочин.

Саме тому це вбивство нагадало про справжні реалії війни. Це – ідеологічна війна, яка не завершиться на полі бою. І терор може залишатися дієвим інструментом, навіть якщо гаряча фаза бойових дій колись і завершиться. Чому? Легко зрозуміти на близькосхідному прикладі. До останніх років в Ізраїлі завжди були чутні голоси тих, хто вірив у можливість домовленостей із палестинськими арабами, у дві держави, у співіснування. Я й сам належу до таких оптимістів. Але ще в часи навчання у Москві мої палестинські однокурсники відверто мені казали: "*Всі євреї мають піти з нашої землі. Ми маємо жити в Хайфі й Тель-Авіві, а не вони*". Це говорили комуністи, а не якісь ісламісти. І у цьому була відповідь: євреї хочуть домовитися, а араби хочуть одного – щоб єврейської держави взагалі не існувало. Якщо немає сил знищити її війною, то є терор, який нагадуватиме людям у цій державі, що спокою їм не буде.

Тепер із росіянами й українцями те саме. Російське керівництво, яке цілком віддзеркалює глибинні переконання власного народу, хоче, щоб тих, хто не визнає "исконные русские земли русскими", на цих землях просто не було. Якщо не вдається завоювати все – треба отруїти життя тим, хто там залишився, щоб вони не могли нормально жити й будувати. Тому до терору наступних десятиріч нам потрібно бути психологічно готовими, якщо ми хочемо залишитися на українській землі, а не перетворитися на вигнанців з неї.

І я б сказав, що єдиними ліками від такого терору можуть бути зміни всередині самої Росії. Але хто знає, чи дочекаємося ми колись цих змін.

І, звісно, потрібно усвідомити: такий терор буде забирати не лише випадкові жертви на зруйнованих залізницях, підірваних дискотеках чи у житлових будинках. Він забиратиме найкращих. І до цього теж слід бути готовими. ■

20K

людей взяли участь у збірці коштів на закупівлю американського гелікоптера UH-60 Black Hawk. В підсумку було зібрано 2,8млн євро. Гелікоптер вже переправлено до України.

Про це повідомили організатори збору, ініціатива Darek pro Putina. За їхніми словами, цей момент став історичним — Чехія стала першою країною у світі, де звичайні громадяни самостійно профінансували купівлю бойового гелікоптера для ЗСУ. Частину внесків зробили також громадяни Словаччини.

Цей гелікоптер стане частиною повітряного флоту Головного управління розвідки України (ГУР). Його основні завдання — евакуація поранених з поля бою, виконання спеціальних операцій, доставка десанту та важкого озброєння. Машина здатна перевозити до 11 солдатів з обладнанням, буксирувати артилерію та оснащуватися озброєнням.

Збір коштів на Black Hawk організація Dárek pro Putina оголосила на початку 2024 року після запиту від ГУР. Завдяки вигідній пропозиції у США вдалося придбати модернізовану модель UH-60A+ за нижчою ціною, ніж очікувалося.

Фінальна сума склала понад 70 мільйонів крон. Крім того, у завершальні дні кампанії ініціативу підтримав анонімний донор, який переказав 630 тисяч крон (25 тисяч євро), що дозволило швидше закрити збір.

Про значення збору раніше висловлювався начальник ГУР Кирило Буданов. Він назвав цю кампанію "*безпрецедентним випадком, який увійде в історію*", адже ніколи раніше громадяни країни не купували бойовий гелікоптер для іншої держави через публічний збір. ■

Gromada.cz

8.9

починаючи з цієї дати, ті біженці з тимчасовим захистом, які навесні виявили інтерес до отримання нового дозволу, зможуть дізнатися, чи відповідають вони умовам. Результати оцінки відповідності будуть опубліковані для кожного кандидата в особистому кабінеті на Інформаційному порталі для іноземців.

Якщо хоч якась із умов позначена червоним як не виконана, реєстрація неможлива. Якщо відповідність умові визначена як часткова, реєстрація буде дозволена, а підтвердження повної відповідності необхідно буде надати під час особистих відвідин відділення Міністерства внутрішніх справ.

Після реєстрації необхідно також забронювати дату відвідин відділення МВС. При цьому міністерство попереджає: змінити дату бронювання можна лише один раз, — тож воно рекомендує відразу обирати таку дату, в яку до відділення гарантовано зможуть з'явитися всі члени домогосподарства, що подаються на дозвіл разом, і при цьому матимуть усі необхідні документи — включно з тими, яких, можливо, не вистачало. Документи для отримання нового дозволу не мусять бути з завіреним перекладом чи з апостилем і при цьому не можуть бути заламіновані.

Реєстрація на отримання спеціального дозволу на довгострокове перебування триватиме з 8 вересня до 31 грудня 2025 року. ■

Ukraina.radio.cz

1,5

тисячі чеських крон надає проєкт Darujeme kroužky dětem для чеських та українських родин на оплату гуртків дітям віком від 3 до 18 років у Чехії починаючи з 10 вересня.

Завдяки акції ви можете подати заявку на допомогу у розмірі 1500 чеських крон на дитину у вигляді 3 ваучерів по 500 крон. Подати заявку можна з 10 вересня до 30 листопада 2025 року. Ваучери можна використовувати для різних видів діяльності або на один гурток. Подати заявку мають право законні представники дітей — батьки або опікуни.

Фінансова допомога надається:

- Сім'ям з дітьми віком 3–18 років з усієї Чехії, які перебувають у скрутному матеріальному становищі.
- Сім'ям українських біженців з дітьми віком 3–18 років, які перебувають у скрутному матеріальному становищі та проживають у Чехії на підставі візи толерантності або візи тимчасового захисту.

За ці гроші можна сплатити: членський внесок, внесок за участь в експедиції, перегонах, змаганнях чи тренуваннях, оренду музичного інструменту чи спортивного інвентарю. На виділені гроші можна придбати частину обладнання дитини (наприклад, рюкзак, налобний ліхтар, кросівки, предмети для малювання). Внесок також можна використати на оплату заходу вихідного дня (літній табір, активності на канікулах), але тільки якщо це частина довгострокової діяльності.

Внесок може бути використаний на діяльність у закладах організації дозвілля дітей та молоді, які зареєстровані в системі "Активне місто"

Система ваучерів для підтримки дозвілля є першою системою такого роду в Чехії. Проєкт організований Чеською радою дітей та молоді у співпраці з фондом Eduzměna. ■

Proukrainu.blesk.cz

1

мільярд крон щороку Чехія виділятиме Україні. Уряд Чехії затвердив Програму "Україна 2026–2030", яка передбачає постійну гуманітарну, стабілізаційну та реконструкційну допомогу нашій державі. Про це повідомило Міністерство закордонних справ.

Що саме передбачає програма:

- 500 мільйонів крон на двосторонню допомогу — гуманітарні, стабілізаційні та реконструкційні проєкти в Україні.
- Ще 500 мільйонів крон — до Національного банку розвитку для співфінансування європейських програм на території України.

Такі кроки посилять позиції чеських компаній у міжнародних проєктах і дадуть змогу реалізувати проєкти з модернізації інфраструктури, медицини, енергетики та освіти.

У березні ЄС вже схвалив для Чехії участь у двох проєктах на загальну суму 4 мільярди крон, що забезпечить довгострокову присутність чеських виконавців у відбудові критичних об'єктів в Україні.

Підтримка Чехії розширюватиметься не лише у сфері оборони, а й у:

- забезпеченні медичної допомоги;
- створенні тимчасового житла;
- доступі до енергії, тепла та освіти;
- розмінуванні сільськогосподарських угідь;
- посиленні кібербезпеки.

Чехія неодноразово наголошувала, що підтримка України — це також інвестиція у власну безпеку. Сьогодні країна входить до числа найближчих союзників України, а позитивний імідж чеської допомоги відкриває нові можливості для її бізнесу та громадянського суспільства. ■

Gromada.cz

9

чеських євродепутатів із 21-го підтримали резолюцію Європарламенту щодо початку переговорів про вступ України до ЄС, що була ухвалена 9 вересня.

В ухваленій резолюції Європейський парламент оцінив зусилля Києва щодо зміцнення демократичних інститутів і закликав Європейську комісію якнайшвидше відкрити перші розділи переговорів про вступ України за умови, що Київ завершить розпочаті реформи.

Євродепутати також закликали Україну прискорити реформи в галузі верховенства права, юстиції і боротьби з корупцією.

У тексті резолюції також висловлено побоювання стосовно зміни позиції США щодо агресії Росії проти України і наголошено, що ЄС мусить і надалі бути стратегічним партнером Києва.

За резолюцію проголосували 418 євродепутатів із загалом 720, 135 були проти і 41 утримався, решта не брали участі в голосуванні.

Із 21 євродепутата від Чехії за резолюцію голосували 9, ще 3 були проти і 8 утрималися (ще один не голосував).

Резолюцію підтримали євродепутати від партій ODS, TOP 09 і KDU-ČSL, які входять до коаліції "Spolu", і партії STAN, яка разом зі згаданими є членом нинішньої урядової коаліції, а також представниця "Піратів", які до минулого року теж були в урядовій коаліції.

Проти були євродепутати від руху "Stačilo!" і партії SPD. Утрималися представники партій ANO, "Motoristé sobě" і "Přísaha" ■

Ukraina.radio.cz

19

іноземців без чинних документів були затримані чеською поліцією в рамках рейду з метою перевірки легального статусу 17 липня. Було виписано близько 40 штрафів, а також виявлено порушення серед власників житла, які не виконали обов'язки з реєстрації.

У рейді брали участь понад 100 офіцерів, які перевіряли хостели, ресторани та інші заклади. Поліція заявляє, що такі перевірки триватимуть, посилаючись на випадки нелегальної роботи та незареєстрованого перебування.

Чеська поліція має право вимагати посвідчення особи, підтвердження законного перебування та реєстрації проживання. Якщо документи відсутні, можливе електронне підтвердження, доставка у відділок чи адміністративне провадження.

За законом № 326/1999 Sb., громадяни країн поза ЄС, включно з довгостроковими резидентами, повинні завжди носити підтвердження законного перебування — біометричну картку або паспорт із візою. Громадяни ЄС зобов'язані мати дійсний паспорт чи ID, а при перебуванні понад 30 днів — зареєструвати адресу. Посольства радять завжди мати посвідку при собі, навіть якщо це незручно. Фото документів у телефоні не звільняє від обов'язку мати оригінали.

За незаконне перебування можливе видворення. За відсутність посвідки, але з дійсним статусом, накладають штраф. Також карають власників житла, які не реєструють іноземців.

Ваші права:

- вимагати перекладача;
- попросити поліцію представитися й пояснити причину перевірки;
- зв'язатися з посольством у разі затримання;
- подати скаргу до Омбудсмана. ■

Expats.cz



Особливості російської ідентичности

Бути "русскім" історично не означає мати етнічне російське походження. Ця практика не є чимось винятковим, проте російська ідентичність сформувалася як імперська конструкція, націлена поглинати інші культури й національності під гаслом успіху та влади. Катерина II, німецька принцеса, стала символом російської державності, а Олександр Пушкін, нащадок афро-арабських і татарських ліній, став еталонно "русскім" у літературі та культурі. В обох випадках ключовим було не походження, а здатність освоїти соціальні й культурні коди імперії. Ця ідентичність поєднує опортунізм і готовність підкорятися ієрархії, витісняючи інші особистісні та етнічні маркери, які йдуть в розріз із імперськими інсенуаціями.

Російська ідентичність як інструмент влади

Набута таким чином ідентичність історично означала більше, ніж належати до певної етнічної групи. Це – соціокультурна конструкція, яка формує людину здатною діяти на користь імперії та підкорятися її ієрархії. Серед ключових рис цієї ідентичності – опортунізм, готовність підлаштовуватися під обставини та владу; покірність ієрархії, здатність не ставити під сумнів авторитети; цинізм і раціоналізація насильства, коли жорсткі методи виправдовуються результатом; імперський патерналізм, переконання, що мета виправдовує засоби. Однією з основних складових цієї ідентичності є російська мова. Вона виступає універсальним "клеєм", що поєднує етнічно різних людей і витісняє інші культурні маркери, прив'язуючи рецепієнта до свого культурно-інформаційного поля, а значить і безпосереднього впливу на його світогляд.

Російська ідентичність не є природним станом, а радше механізмом влади. Вона інтегрує людей різного походження, витісняючи їхні первинні ідентичності. І робить це під гаслом престижу, як єдино можливого шляху для особистісного зростання. Мова тут виступає як провідник цієї трансформації: володіння російською не просто практичне, а символічне підтвердження належності до імперської культури, незалежно від етнічного походження.

> **Саме завдяки імперським академіям та замовленням Ріпин інтегрувався у "русскій" культурний простір.**

Історичні кейси "неетнічних" російських імперців

Імперська, а згодом і радянська ідентифікація "я — русскій" зовсім не вимагала спільної крові, але вимагала лояльності й готовності стати частиною чужої культури. Паралельно імперія не цуралась присвоювати собі цілі пласти культури інших народів, які підпадали під їхній вплив.Найгучніші приклади цього — діячі, які народилися поза етнічними московитськими землями, проте стали символами імперії.

Микола Гоголь — українець із Полтавщини. Його творчість проросла з українського ґрунту: "Вечори на хуторі поблизу Диканьки" сповнені народних сюжетів, мовних барв, гумору, які, проте, ставали лише екзотикою і етнографічним тлом, на якому творив геніальний російський письменний Нікалай Ґоґаль.

Ілля Ріпин (Рєпін), уродженець Чугуєва на Харківщині, уособлює парадокс "русскої" культури. Він походив із козацького роду, але його шедевральні полотна приносили славу саме російській імперській школі живопису. Саме завдяки імперським академіям та замовленням Ріпин інтегрувався у "русскій" культурний простір.

До цього ряду належать ціла низка російських діячів від культури: Лермонтов із шотландським корінням, і Сергій Прокоф'єв, народжений в Україні, але вписаний у пантеон "великих російських композиторів". У кожному випадку діяла одна й та сама

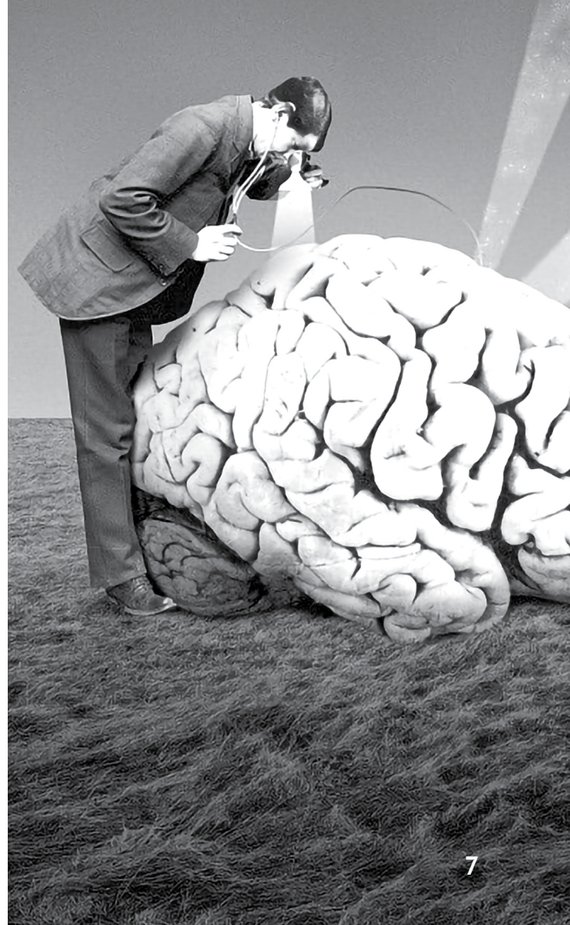




схема: російська мова, культурні інституції та імперська ієрархія поглинали особисті та етнічні маркери, перетворюючи їх на додаток до "великої російської культури". Це стосується також і політичних і державних діячів: імператор Микола II - німецько-дацького походження, Йосиф Джуґашвілі (Сталін) - грузин, Микита Шрущов - українець, Троцький - єврей і так далі.

Ці приклади показують: імперська машина створювалась і розбудовувалась діячами, які часто не мали і відношення до народу, який її населяв. Хто приймав правила гри, ставав "рускім", незалежно від походження. А хто опирався — залишався на маргінесі історії.

Методи інтеграції та витіснення ідентичностей

Російська ідентичність трималася не лише на силі зброї, а й на тонких механізмах соціального впливу. Першим і найважливішим інструментом була освіта. Імперські школи та університети формували "правильну" історію, де Росія завжди виступала центром цивілізації, а мова й література — головним каналом соціального піднесення. Вивчення й використання російської мови відкривало шлях до чиновницької чи наукової кар'єри, військових чинів чи творчого визнання. На інші мови і культури накладались заборони.

Другий інструмент — кар'єрні можливості та нагороди. Хто готовий відмовитися від власної локальної ідентичності, той отримував шанс інтегруватися у владу: титули дворянства, державні ордени, доступ до культурних ресурсів. Це була форма "солодкої пастки": успіх вимагав стати "русскім".

Третій — символічна влада. Архітектура, ритуали, церемонії і навіть образи в літературі чи мистецтві — конструювали середовище, де бути "русскім" є нормою, а будь-яка інша ідентичність — ознакою провінційності.

Таким чином, імперія створювала подвійний тиск: з одного боку, позбавляла перспектив тих, хто чинив спротив; з іншого — винагороджувала тих, хто приймав правила гри. У результаті культурна ідентичність не знищувалася відкрито, а поступово витіснялася російською мовою, традиціями та символами, аж поки сама людина починала вважати себе "русскім".

> **Вивчення й використання російської мови відкривало шлях до чиновницької кар'єри, військових чинів чи творчого визнання. На інші мови і культури накладались заборони.**

Сучасний контекст і наслідки

Імперська модель "русскості" не зникла з розпадом Російської імперії чи СРСР. Вона трансформувалася й продовжує діяти, підлаштовуючись під нові обставини. Найбільш відчутно її вплив виявляється через російський інформаційний простір, наративи, які поширюються в ньому — досі слугують інструментами інтеграції, впливу й контролю.

Для багатьох пострадянських суспільств російська мова ще донедавна залишалася маркером престижу та успішності. Володіння нею асоціювалося з вищою освітою, доступом до наукової літератури, бізнесу, міжнародних контактів. В Україні тривалий час бути російськомовним у великих містах означало мати "ширші горизонти", бути "ближчим до центру", а українська мова маркувалася як "селянська" чи "провінційна". Подібні механізми досі діють в Казахстані, Білорусі, Молдові, меншою мірою в країнах Балтії, де російськомовність трактувалася як соціальний ліфт.

> **Російський медіапростір нав'язує власні наративи не лише своїм громадянам, а й усім, хто продовжує споживати контент російською.**

Але цей "ліфт" виявився хибним. Престижність російської мови трималася на імперському міфі про "велику культуру" й централізований простір, з якого нібито випромінюється прогрес. У XXI столітті цей міф втратив підґрунтя: Росія не стала ані технологічним, ані культурним лідером. Проте російськомовність досі функціонує як інерційний маркер "престижу", і цим користується Кремль.

Додатково розглянемо інформаційний вплив. Російський медіапростір нав'язує власні наративи не лише своїм громадянам, а й усім, хто продовжує споживати контент російською. Телебачення, кіно, музика, а нині — YouTube, Telegram і TikTok створюють ілюзію культурної "нормальності", де Росія завжди залишається центром. Навіть ті, хто не поділяє політичних ідей Кремля, мимоволі занурюються в чужий порядок денний, у чужу систему координат.

Найбільший ризик полягає в тому, що російськомовність продовжує працювати як троянський кінь. Вона створює передумови для культурної залежності: якщо ти вживаєш російську як головну мову комунікації чи споживання контенту, ти підключений до російського інформаційного поля. А це поле давно стало зброєю. Через нього поширюються маніпуляції, підживлюється ностальгія за "єдиним простором", легітимізується імперський наратив.

Для країн, що прагнуть незалежності й розвитку, це становить серйозну небезпеку. Використання російської мови як ознаки престижу фактично означає добровільне входження в чужу ієрархію. Та сама логіка, яка колись змусила Гоголя чи Ріпина інтегруватися в імперську культуру, сьогодні працює у сфері медіа й побуті. Людина, яка обирає російськомовність як маркер "успіху", повторює старий імперський сценарій, хоч і в нових умовах.

Водночас існує й позитивна тенденція — дедалі більше суспільств усвідомлюють цю пастку. Український досвід після 2014 року показав, що відмова від російськомовності як норми відкриває шлях до власного культурного та інформаційного суверенітету. Перехід на українську мову в освіті, культурі й медіа виявився не лише політичним рішенням, а й актом звільнення від нав'язаного міфу про престижність "русскава".

Отже, сучасні наслідки імперської моделі очевидні: російська мова досі для багатьох залишається символом успіху, але цей символ є ілюзією, яка маскує залежність. Інформаційний простір, побудований на російськомовності, слугує каналом впливу й контролю. І доки суспільства не позбудуться цієї інерції, "русскасть" продовжуватиме відтворюватися, навіть без етнічних росіян.

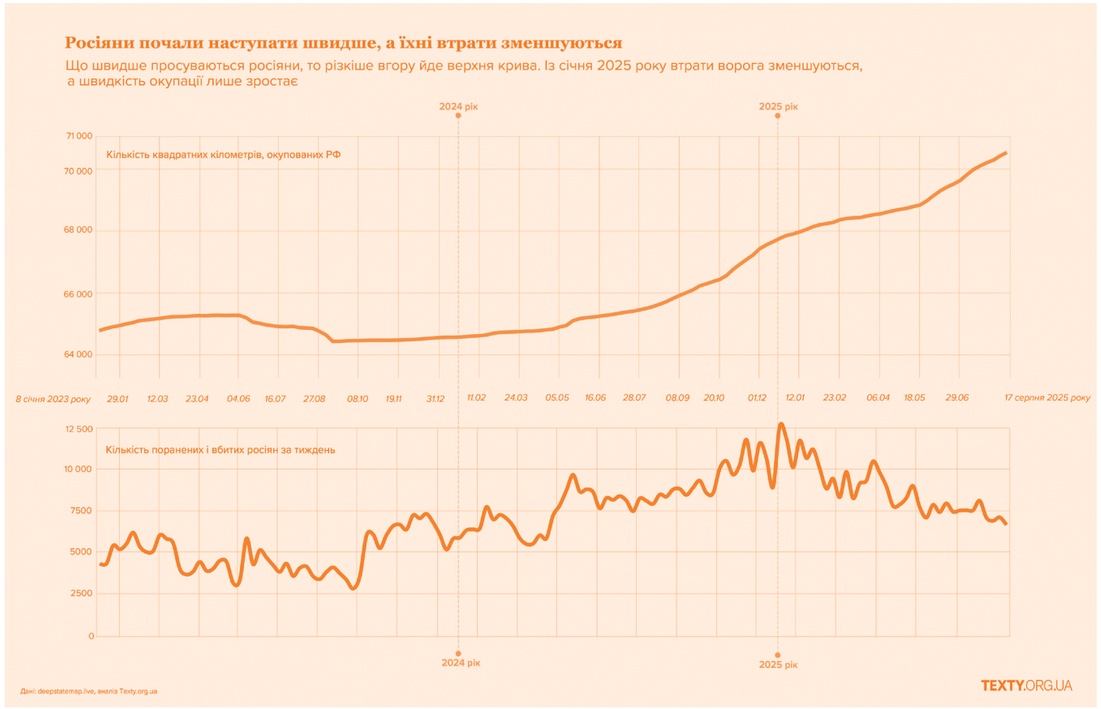
Отже, бути "русскім" — означає не належати до етносу, а прийняти набір практик: опортунізм, покірність, імітацію величі. І саме це робить "русскасть" небезпечною — вона не потребує росіян, щоб поширюватися. Достатньо тих, хто й далі вірить у її примарну престижність. Можливо це переростає вже у інший термін - рашизм. ■

Автор: Олег Баланда



Ситуація на фронті критична. Росіяни просуваються дедалі швидше, зменшуючи втрати

В цьому матеріалі наводиться фокус на ситуацію, що складається на фронті Російсько-Української війни. Ми використали частину аналітичного матеріалу ресурсу texty.org.ua, який досліджує співвідношення динаміки просування ворога з його втратами.



За даними DeepState, у липні окуповано 564 квадратних кілометри території, тобто приблизно скільки само, як і в червні. На тлі мінімальних територіальних надбань росіян за минулі місяці ці захоплені кількасот квадратних кілометрів видаються мало не рекордними.

> **Перша проблема — наявність цілого прошарку некомпетентних командирів, які прикривають один одного і рішення яких призводять до загибелі бійців...**

Найгірше те, що їхні втрати зменшуються, тобто українська стратегія обміну території на велику кількість смертей окупантів перестає працювати.

Тривожні тенденції

Дані, що ви бачите на інфографіці про захоплені території ми брали з карти DeepState, дані про втрати росіян — зі щоденних зведень українського Генштабу. Під "втратами" розуміються вбиті й поранені.

Швидкість просування і втрати росіян

На графіку дві криві. Верхня — темпи просування росіян, нижня — їхні втрати. Ідеальний графік в умовах чисельної переваги ворога мав би такий вигляд: верхня лінія йде рівно, а нижня стрімко вгору. Ситуацію можна було б вважати "складною, але контрольованою", якби швидше просування приводило до більших втрат ворога, тобто якби дві лінії йшли синхронно. Так і було у 2024 році. Але із січня 2025-го ситуація стала погіршуватися, росіяни просуваються швидше, а вмирають менше.

Це свідчення того, що в армії накопичилася критична маса проблем, про які давно говорять і які ніхто, передусім головнокомандувач Сирський, не вирішує.

Перша проблема — наявність цілого прошарку некомпетентних командирів, які прикривають один одного і рішення яких призводять до загибелі бійців, життя яких можна було б вберегти і які могли б убивати окупантів, якби в них було розумне керівництво.

Неадекватні накази, які призводять до необґрунтованих смертей бійців, трапляються в усіх арміях світу, навіть у найпросунутіших. Але в Україні, хоч дані про втрати й закриті, судячи з публічних заяв то одного, то іншого комбата, а також з огляду на результати нашого опитування про причини СЗЧ це набуває загрозливих масштабів. А ми не можемо собі цього дозволити, бо наш противник набагато сильніший і численніший за нас.

Ми можемо виграти тільки завдяки кращій тренованості, більшій організованості та ініціативності. На жаль, зараз армією керують командири, які звикли свою професійну неспроможність закривати людськими втратами. І Сирський нічого не робить, щоб змінити це. Йому, вочевидь, із такими підлеглими комфортно. Але ці військові керівники, як свідчать дані, поступово програють війну.

Друга проблема — тотальна брехня у звітах і прикрашання реальності. Формування культури чесності чи культури брехні залежить від першого керівника. Якщо керівник не хоче чути правду чи ті, хто її каже, втрачають посади, решта також брехатиме. Це те, що відбувається в ЗСУ зараз.

Третя проблема — інноваційність. Українські бійці й оборонка не раз придумували інноваційні методи ведення війни, такі як застосування FPV-дронів чи збиття дронів-розвідників і "Шахедів" зенітними дронами, але росіяни швидко переймають наші винаходи і швидше, ніж ми, їх масштабують. Ідеться не лише про масштабування виробництва, а й про швидшу організацію навчання і швидше масове застосування нових видів озброєння.

Корінь проблеми пояснює полковник британської армії у відставці, військовий експерт Ґлен Ґрант, який багато часу поводить в Україні: "Генеральний штаб займається безпосередньо веденням боїв замість того, щоб планувати завтрашній день".

Окремо над усім цим нависає проблема мобілізації, яку має вирішувати цивільна влада на чолі із Зеленським, а не третьорядні полковники Сухопутних військ. Ми та інші журналісти вже втомилися повторювати, що політична влада нічого не робить для того, щоб мобілізація відбувалася адекватно, законно й водночас поповнювала склад ЗСУ в достатній кількості.

Вкотре зазначимо, що проблема мобілізації, як сполучені посудини, пов'язана з проблемою неадекватних командирів. Коли в країні всі знають родича чи знайомого, який служить, кожне неадекватне рішення на фронті створює величезне відлуння в тилу серед рідних і друзів бійців. І коли таких рішень стає дуже багато, то це відлуння перетворюється на гучний дзвін, хоч би як його ігнорували медіа і хоч би як намагалися заглушити браві повідомлення пресслужб.

Зміна головкома на людину, яка дала б надію на краще, може підвищити бойовий дух армії, що в такій критичній ситуації вкрай важливо. І самі зміни також не чекатимуть, хоча дадуть результат не відразу. ■

Texty.org.ua

> **Зміна головкома на людину, яка дала б надію на краще, може підвищити бойовий дух армії**

ВІЙНА, ЩО ЗАЛИШАЄ РАНИ НА ПРИРОДІ: РОЗМОВА З РЕЖИСЕРОМ ДМИТРОМ ГРЕШКОМ



Розмова: Олег Баланда

Фільм "Дівія" ужгородського режисера Дмитра Грешка став однією з найбільш обговорюваних українських прем'єр 59-го Міжнародного кінофестивалю в Карлових Варах. Попри те, що стрічка не отримала головних нагород, вона зуміла привернути увагу до теми, про яку зазвичай мовчать навіть під час війни: екологічних наслідків збройного конфлікту. Війна руйнує не лише міста й людські життя — вона залишає рани на землі, у воді, тваринах, перетворює природні ландшафти на безмовних учасників катастрофи.

Відмовившись від традиційних сюжетних схем і діалогів, режисер створив "Дівію" — радше як поетичну кіномедитацію, яка через образи природи й уламки війни відкриває глядачеві інший вимір трагедії. У ній є і біль втрати, і нагадування про крихкість усього живого і водночас крихка надія на продовження життя.

Після прем'єри в Карлових Варах ми зустрілися з режисером у Празі, щоб поговорити про його шлях у кіно, про баланс між військовою службою та творчістю, а також про головну думку, яку він прагне донести глядачеві.

— Дмитре, ми знайомі ще з часів, коли ти працював колористом в автосалоні. Тепер ти режисер. Розкажи, будь ласка, про свій шлях становлення.

— Я багато подорожував, шукав кращої долі в Португалії. Потім повернувся в Україну. Після розлучення з дружиною я вирішив, що треба робити щось, що справді подобається. Тоді-ж потрапив на Docudays в Ужгороді, подивився документальне кіно й наблизився до думки, що треба спробувати самому зняти фільм. Це було десь 2014–2015 року, коли багато людей із Донецька переїхали в Ужгород і привезли з собою певний культурний пласт. Серед них з'явилося кілька знайомих, які теж цікавилися кіно. Одна моя подруга, наприклад, мріяла вчитися на режисурі десь у Нідерландах, брати участь у зйомках фільмів. Я побачив, що людина реально хоче бути режисером і усвідомив, що мені це теж буде цікавим. Тоді я й почав працювати над ідеєю, що можна було б відзняти.

А ще саме тоді з'явилися доступні камери, які могли знімати в хорошій якості. Техніка ставала доступною — і це дуже надихало. Спочатку я позичав камеру в знайомого оператора. У нього був Canon. Потім йому це набридло і я попросив у брата 10 тисяч гривень, які, згодом, він просто подарував мені на день народження. Ще трохи позичив у товариша — і купив Lumix GH6 з об'єктивом. Частину техніки також орендував у знайомих. І так почав знімати — перші кадри "66 сцен про Ужгород" ще на позичену камеру, а згодом вже на свою.





— Розкажи про свій перший фільм.

— "66 сцен про Ужгорода". Це, по суті, омаж на "66 сцен Америки" Йоргена Лета. Під час перегляду ми сиділи, курили, пили пиво — і я подумав: а чому б не зробити таке про Ужгород? Фактично, я позичив ідею. Просто замість Америки — ужгородські кадри. Думав, що зніму це за місяць, а вийшло майже за рік. Хоч фільм і дуже простий: ти береш сцену з оригіналу і робиш таку ж в Ужгороді. Здавалося б, легко, а на практиці — не зовсім. Вийшло щось своє. До речі, цю картину можна знайти на YouTube.

Ну і після того все вже понеслося. Я зробив показ в Ужгороді, почав усім говорити, що тепер займаюся кіно. І якось поступово це стало моєю новою ідентичністю.

— Як від моменту створення першого фільму тобі вдалося зробити ім'я в Україні? Отримати членство в Спілці кінематографістів України і так далі?

— Визнання приходить через кінофестивалі. Ти можеш вважати себе хорошим режисером і навіть робити щось круте, але якщо цього не помітять фестивалі — то це мало кого зацікавить. Є два шляхи: або тебе визнає авдиторія, яка дивиться твій контент мільйонами на YouTube, або тебе визнають кілька людей з індустрії, які бачать у тобі щось своє.

> **Ти можеш вважати себе хорошим режисером і навіть робити щось круте, але якщо цього не помітять фестивалі — то це мало кого зацікавить.**

Перший фільм, "66 сцен про Ужгород", був радше переосмисленням. А потім все якось почало складатися. В Ужгороді з'явилася кіношкола, яку підтримав УКФ, тоді вони якраз активно почали фінансувати подібні ініціативи. Однією з організаторок була дівчина з Харкова, режисерка Оксана Сигарєва. Вона запросила Алісу Коваленко — відому українську документалістку. Вони й показали нам, що існує не тільки документалістика формату BBC чи Discovery, а й авторське документальне кіно. Це, власне, дуже вплинуло на мене.

Пізніше була ще одна кіношкола. Туди я подав уже проєкт про рятувальників. Там же й познайомився зі своєю майбутньою дружиною Вікторією. Не зовсім на кіношколі, але в процесі. Я тоді був у Києві, вона теж там жила. Тож ми вирішили зустрітися — на театральній виставі.

Після тієї кіношколи я зняв короткометражку "Врятуйте мене, лікарю" в Києві. Дуже швидко: чотири дні зйомок і кілька місяців монтажу. Подав її на "Молодість" — київський фестиваль. Паралельно затоваришував з Закарпатською фільм-комісією. Вони організовували скаут-тури, привозили в Ужгород столичних кіношників. Там я й познайомився з людьми з "Сучасного українського кіно": Валерією Сучевець, Поліною Герман, яка згодом стала моєю продюсеркою.

Вони мені порадили знайти продюсера і подавати фільми на фестивалі. Я тоді думав: ну, навіщо це взагалі? Але все ж подав короткометражку на "Молодість" — і отримав спеціальну відзнаку журі. Це, виявилось, дуже престижно.

Правда, я тоді поїхав у відпустку на Джарилгач і навіть не був на фестивалі. Диплом не забрав, на церемонію не ходив. Мені здавалося: ну окей, якась відзнака, і що з того? Але згодом саме вона допомогла, коли ми з продюсеркою подавали проєкт на Держкіно.

— Ти маєш на увазі фінансування?

— Так, це конкурс, який відбувався раз на рік. Ти міг податися на фінансування документального фільму й отримати повне покриття бюджету. На жаль, програму нещодавно закрили, але, можливо, ще відновлять. Взагалі це була хороша практика: дають гроші продюсеру — і ти можеш знімати яке хочеш кіно. Ніхто не втручається в процес.

— Але ж авторське право вони залишають за собою?

— Формально так: фільм, як майно, належить Держкіно. Вони фактично купують ідею, і готовий фільм належить їм. Вони можуть робити з ним усе, що завгодно: показувати, не показувати, навіть без твого відома.

> **Самій державі, як структурі — нічого не цікаво.**

— А ти сам маєш право його показувати?

— Так, бо Держкіно зазвичай в це не втручається. Але буває інше: якщо режисер посварився з продюсером, той може заборонити показ. Тому важливо прописувати в контракті пункт, що я, як режисер, маю право показувати свій фільм безкоштовно, наприклад, у власній присутності.

— Ти нещодавно приєднався до ЗСУ. Розкажеш про це детальніше?

— Так, в кінці 2024-го року я долучився до служби у війську і зараз є учасником платформи Культурні сили. Завдяки цьому мені вдається продовжувати працювати в сфері медіа, але вже для проєктів Збройних Сил України.

— Як зараз вдається поєднувати службу з творчістю?

— Якщо говорити про особисті проєкти — то ніяк. Служба забирає весь час.

— Я хотів почути, що в держави є замовлення на реалізацію кіно, яке може якісно представляти Україну на міжнародних фестивалях.

— Самій державі, як структурі — нічого не цікаво. А от Культурним силам і їхньому засновнику Миколаю Сєргі — так. Він дозволив виїхати на прем'єру і посприяв у всьому. Зараз ми працюємо з Культурними силами в рамках партнерства — вони самі зацікавлені просувати мій фільм в інформаційному просторі. Бо це теж їхня діяльність — промоція України.

Але є різні напрямки. Один із них — мобільні групи музикантів, які дають концерти на лінії фронту і підтримують морально-психологічний стан бійців. Є проєкт "Книга на фронт", де солдатам відсилають книги. Є міжнародна діяльність: групи музикантів їздять з концертами за кордон.

Мене залучили до кіновиробництва. Я вже півроку служу у рамках Культурних сил і разом із командою зняв документальний фільм "In Thanks We Trust" про турне наших військових музикантів у США, де вони дякували американцям за підтримку. Таким чином вони здобували прихильність американської авдиторії. Це було ще до перемоги Трампа.

— Розкажеш більше про учасників турне?

— Було кілька людей. Скрипалька Ольга Рукавішнікова, гранатометниця, яка втратила око. Також бандурист, народний артист України, воїн, який отримав поранення, а потім долучився до Культурних сил Тарас Столяр. Він грав у рамках туру навіть зі Стінгом.

— Я бачив ті вірусні відео.

— Так, так. Він навіть кавер на гурт Metallica зробив, який теж став вірусним. Був Юрій Іваскевич, оперний співак, клавішник Михайло Олійник, ще одна бандуристка. Ця група музикантів їздила в Конгрес, в Гельсінську спілку, по церквах, діаспорі, до простих американців на різні заходи — щоб сказати "дякуємо" і показати, що Україна має свою культуру, яку треба зберегти.





Кадр з фільму " Дівія", на якому волонтер годує кота

— Це круто, що вони їздять по церквах, бо віряни, мабуть, найбільш масовий виборець у США.

— Так, вони старалися охопити всі верстви. В Америці суспільство досить сеґментоване, тож вони намагалися досягти кожної групи.

Треба розуміти, що я кілька разів був на концертах культурного десанту на прифронтових територіях. Програма там максимально відточена, драматургічно побудована. Спочатку солдати сидять скептично: "*Чого нас сюди привезли?*" — а потім зовсім відриваються, отримують задоволення.

— Давай перейдемо до самого фільму, до Дівії. Мені особисто дуже імпонує, як ти обійшовся без діалогів і класичного сюжету. Форма дуже класна, особливо зараз, коли люди, здається, втомилися від постійного стресу, який несе сучасне українське кіно. Але чи не боїшся, що середньостатистичному глядачеві, який звик до більш стандартного формату, буде складно досидіти до кінця?

— Це фестивальний фільм, його цільова аудиторія — не масовий глядач. Звісно, було б добре, якби таких фільмів про вплив війни на екологію та природу було десять, де можна було б обрати щось з поясненнями для ширшої аудиторії. Цей фільм охоплює малу її частину, але несе більше престижу для країни.



Взагалі, фестивальні фільми більше про престиж, ніж про глядацьку авдиторію. Бувають винятки, але цей фільм спеціально створений для кінофестивалів, щоб привернути увагу до певної проблеми. Плюс це авторський фільм, де головне — реалізувати ідею, а решта другорядне.

Це не комерційний фільм, його треба сприймати як художню картину. Художник не думає про те, за скільки продасть роботу; він відштовхується від того, що хоче намалювати.

— Що хотів намалювати ти? Чим особисто для тебе є Дівія? Яку емоцію ти в нього вкладав?

— Відчуття втрати, дуже багато чого…

— Але в кінці є натяк на те, що життя продовжується.

— Так, але потім знову настає війна.

— Як війна вплинула на твоє бачення кіномови?

— Я постійно вчуся. Напевно, технології трохи вплинули. Там багато зйомок із дрона. Кілька років тому Мавік-3 вже дозволяв знімати якісну картинку. Попередній дрон знімав гірше. Звісно, є дорожчі моделі, Інспайр до прикладу, але вони були недоступні. Технології дали змогу зняти більше контенту. Але саму кіномову я не винаходив — такі фільми мають цілий жанр.

— А кадри у фільмі знімалися виключно під нього, чи частина матеріалу — з військових операцій, розвідки?

— Там є уривки до великої війни — це військові відео. А особливістю матеріалу, відзнятого військовими є те, що вони знімають дуже експресивно. Буває оператору важко утримати камеру навіть на секунду. Зараз стріми стабілізують дрон, а раніше він постійно метушився по картинці. Коли три секунди на картинці нічого не відбувається — дрон починає сіпати, скоріш за все це наслідок постійного стресу оператора.

— Не дивлячись на це, ті кадри де орел намагається з'їсти тіло мертвого солдата, вражаючі…

— Так. Я шукав саме такі моменти, з тваринами. Це робить кадр правдивим і драматичним.

— Тобто ти вибирав із якогось уже відзнятого матеріалу?

— Так, так. Один із військових мені надіслав цього орла. Я вже питав його про тварин, і він каже: "*Ось, дивись, є ще такий орел*". Я переглянув, а воно найбільш сіпане.

— А от кадри з Карпат, Криму — це твій матеріал?

— Карпати — мої, Крим — купували на стоках. Через відомі причини в Криму знімати майже неможливо. Але хочеться додати, що справа не в унікальності кадрів, а в меседжі, що це все реально відбувається серед української природи.

— Мене ще цікавить, як ви обирали локації для фільму, звідки ти знімав?

— Усюди, де був доступ — ми їздили і знімали. Все обмежувалося доступом. Мій матеріал — це, можливо, один відсоток від того, що є у фільмі. Просто їдеш на локацію, військові чи ДСНС кажуть, де можна знімати, а де ні. Далі дороги ти не підеш. На прифронтових територіях безпечне місце — це асфальтована дорога, грунтовка з відносно свіжою колією. Все інше — потенційно заміновано. Багато людей там підривалося. Волонтер, що годує кицю у фільмі, через місяць чи два після зйомок підірвався на міні. Ми теж їздили тією дорогою, але міна спрацювала тільки на тракторі, на якому він працював. Він втратив око.

> **Війна руйнує природу, це може статися будь-де, з будь-ким.**

Тобто без супроводу ти не можеш нікуди їхати. Але один раз я таки заїхав на локацію без супроводу. Мені сказали, що там має бути щось цікаве. Їду-їду, дорога повертає в ліс, і я подумав: а чи розмінований цей ліс? А чи дорога? Було страшно. Знайшов тоді той хвіст від "Урагану", що стирчав із землі.

Потім я поїхав у військову частину, там трохи посварили, і поїхав далі. Та дорога цілком могла бути замінована. Це була дурість.

— А якісь ще пригоди траплялися під час зйомок?

— Ну, один раз військові ледь не… Ми заїхали на їхні позиції на Каховці. Вибіг солдат, зарядив автомат, почав кричати. Смішно, але страшнувато. Питає: "*Хто ви? Що ви тут робите? Руки на капот*", автомат — напроти нас. Ми кажемо: "*Ми тут знімаємо, я — режисер*". Він такий: "*РЕЖИСЕР???*"

Так. Просто на війні треба бути обережним: військові постійно на стресі, тут купа місцевих колаборантів, які намагаються здати їхні позиції. Потім ми чотири години пояснювали, що ми не з ворогами, що ми знімаємо кіно.

— Доступ до локацій для зйомок ти отримав завдяки своєму статусу військовослужбовця?

— Ні, я знімати почав ще до служби. Мені допомагали Держкомісія, Мінекологія, контакти військових, екоспільнота, ДСНС, прес служби різних бригад та інші зв'язки. В Харкові, наприклад, Харків-медіахаб давали контакти і водили на локації. Все через організації або місцевих.

— Як далеко тобі вдалось просунутись?

— Ми обїздили всі деокуповані території.

— На завершення, що ти очікуєш, щоб люди побачили в цьому фільмі?

— Основна ідея така: війна руйнує природу, це може статися будь-де, з будь-ким. Ми хотіли зробити фільм універсальним, щоб глядачі могли співставити показані локації з тими місцями, які вони люблять. Якщо там колись станеться війна, ці природні місця теж можуть зникнути. Це про розуміння того, що таке війна і як вона впливає на довкілля.

— Дякую тобі. ■



Малі школи — велика спільнота: досвід програми "Peace Culture"



Для світлих прогресивних ідей іноді достатньо об'єднати навіть невеликі ініціативи. Головне – спільна мета і бажання. Саме так сталося з проєктом Peace Culture – Культура миру, який об'єднав три українські школи з Чехії, Словаччини та Угорщини. Разом вони у 2024–2025 роках за підтримки Вишеградського фонду (Visegrad Fund) завершили особливу освітню програму. Її мета була простою й водночас надзвичайно важливою: дати дітям, які через війну опинилися в різних країнах, відчуття належності до великої спільноти, що здатна підтримати й допомогти. Одночасно програмою підкреслювалася необхідність навчити дітей принципам демократії та мирного співжиття.

Вишеградський фонд створено для розвитку освітніх і культурних проєктів у країнах Вишеградської четвірки (В4) – Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини. *"Це був сміливий крок, адже багато хто вагається подавати заявки, думаючи, що шансів у невеликих громадських організацій мало. Але наш приклад доводить протилежне"*, – говорить керівниця школи з Чехії Оксана Совінска.

Саме місцева суботня Школа української культури в Оломоуці стала ініціатором проєкту. Вона була створена у 2022 році ГО "Щедрик". До того часу в регіоні не існувало жодної української організації, тож школа стала одним із перших культурних центрів громади. Минулого року тут навчалося 35 дітей і працювало семеро вчителів.

До участі в програмі також долучилися Українська недільна школа в Братиславі (Словаччина), що має понад 30 років історії та навчає близько 100 учнів і Дім українських традицій у Будапешті (Угорщина), на базі якого довго існувала школа вихідного дня. У 2024 році тут відкрилася угорсько-українська двомовна середня школа та гімназія, яка працює з понеділка по п'ятницю. Учні цього закладу отримують дипломи, що визнаються як Угорщиною, так і Україною. Загалом школа налічує 310 дітей і 35 педагогів.

Центральною частиною співпраці стала програма Peace Culture – Культура миру. Вона включала спеціально розроблені уроки для двох

вікових груп: старших учнів (13–16 років) та молодших (10–12 років). Було підготовлено відповідно 15 і 8 тем, що охоплювали демократичні суспільства, роль громади, європейський вектор розвитку України, уряд і владу, права людини та дитини, критичне мислення й медіаграмотність. До занять залучалися вчителі історії, права, суспільних наук, а також волонтери-правозахисники.

"Проєкт був надзвичайно корисним для учнів, які багато пропустили у навчанні й у спілкуванні на теми, що розширюють світогляд, розуміння своєї ролі у побудові держави та досягненні миру. Кожен урок став справжнім відкриттям "нового світу" для учнів нашої школи", – ділиться директорка школи з Угорщини Олена Бескоровайна.

Програма передбачала також виїзні заходи. Учні Оломоуцької школи відвідали Братиславу, де директорка Марія Рибакова познайомила їх із місцевим українським осередком та його історією. У травні 2025 року партнери з Будапешта приймали майже 40 учасників конференції, серед яких були учні, батьки, вчителі, представники місцевої влади, української меншини в Угорщині та консульства України. Конференція мала тему "Права людини – погляд дитини". Окрім офіційної частини, гості мали змогу прогулятися містом, відвідати будівлю угорського парламенту та познайомитися ближче один з одним. Особливо цінним моментом стала атмосфера єдності. Окрім як заслуховувати доповіді, діти різних шкіл мали можливість потоваришувати один з одним через гру, вони жваво ділились планами на майбутнє.

Важливим етапом стала також зустріч із активісткою миру Сельмою Поробич, яка поділилася власним досвідом біженки з колишньої Югославії. Нині пані Сельма працює в університеті ім. Палацького й координує співпрацю дев'яти європейських університетів. *"Освіта – це дуже сильний інструмент. Саме через неї можна будувати своє життя і допомагати іншим"*, – наголосила вона.

Досвід показав, що навіть маленькі школи можуть стати центрами підтримки громади. *"Не кількість учнів робить школу сильною, а відчуття спільності та підтримки, а також відкритість до нових ідей"*, – зазначають учителі, які завдяки цьому проєкту стали колегами та друзями.

Розроблені матеріали програми "Культура миру" вже передані до Вишеградського фонду й відкриті для використання іншими українськими школами за кордоном. Зацікавлені можуть звертатися за контактами:

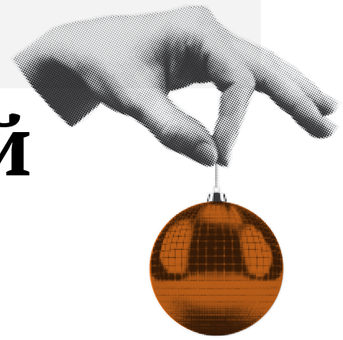
info@scedryk.com
www.scedryk.com
facebook.com/scedryk.cz

Ми готові ділитися досвідом і відкриті до співпраці для спільних досягнень! ■

Текст: Оксана Совінска



Микола Леонтович — геній української музики, що підніс Україну на світовий рівень



Текст: Олег Баланда
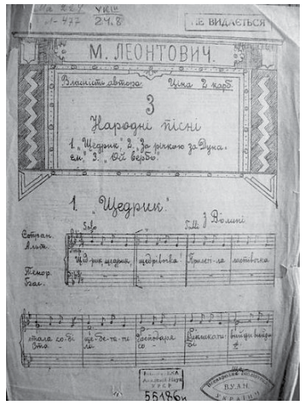
Микола Леонтович (1877–1921) – талановитий український композитор та хоровий диригент, автор легендарної композиції "Щедрик". Він спеціалізувався на акапельному мистецтві, поєднуючи народні мотиви з високою музичною школою. Сам "Щедрик", який Леонтович створив у 1914 році (перша прем'єра відбулася 1916-го), згодом став знаним у світі під назвою "Carol of the Bells". За свого життя Леонтович здобув унікальну славу: його твори виконували по всьому українському етнічному середовищу колишньої Російської імперії, а в Європі та Америці його називали "українським Бахом" за високий рівень хорового виконавства. На жаль, 23 січня 1921 року видатного композитора було застрелено агентом радянських спецслужб, але його музика продовжує жити й об'єднувати покоління.

У творчості Леонтовича чітко виявився подвійний сенс: з одного боку – глибока патріотична посвята народній традиції, з іншого – прагнення говорити зі світом універсальною мовою мистецтва. Саме твори Леонтовича стали першопрохідцями української музики у світовому контексті. "Щедрик" і до сьогодні звучить на камерних сценах і у філармоніях, підводячи нас до думки, що музика може бути могутнім інструментом впливу на глобальну авдиторію.

"Щедрик": від Леонтовича до світової слави

Щедрівка "Щедрик" мала довгий і захопливий шлях від київського театру до найвідоміших концертних залів світу. Ця пісня вирізнялася не лише прекрасною мелодією, а й силою свого символізму: у ній через образ щедрувальника співається про багатство, врожай і добробут. За словами дослідників, саме "Щедрик" став культурним феноменом, що вже більше століття замиловує як українців, так і закордонних слухачів. Після створення "Щедрика" Леонтович займався педагогікою та музичною діяльністю в Києві, але світову популярність йому приніс початок діяльності Української республіканської капели.

Наприкінці 1918 року уряд Симона Петлюри поставив амбітну задачу: показати світові існування та культурну самобутність новоствореної Української Народної Республіки. Одним із інструментів стало створення мистецького хору – під орудою талановитого диригента Олександра Кошиця – і відправлення його у західне турне. Уже з перших концертів "Щедрик" став улюбленим твором капели, захоплюючи аудиторії своєю мелодійністю й енергетикою. За два роки (1919–1921) Українська Республіканська Капела провела понад 200 концертів у 45 містах 10 країн Західної Європи. У списку міст – Прага, Відень, Париж, Лондон, Варшава, Будапешт та інші (у числі – багато європейських столиць). Саме там, часто на найпрестижніших сценах ("Konzerthaus" у Відні, "Salle Gaveau" у Парижі, "Queen's Hall" у Лондоні тощо), звучав український "Щедрик" і закохував у себе слухачів. Такі мистецькі ініціативи Симона Петлюри дали змогу "через музику" розповісти світові про існування української держави і доводять свою дієвість до сьогодні.



Виступ Української Республіканської Капели (хор Кошиця) на західній сцені у 1919–1920 роках – найкращі співочі голоси УНР промовляли про Україну перед європейськими елітами. Хор виступав не в національних строях, а в елегантних фраках, доводячи, що "Україна — не сільська, а європейська нація".



Не менш знаковим було й американське турне капели Кошиця. У жовтні 1922 року "Щедрик" прозвучав уперше для північноамериканської аудиторії – на престижній сцені Carnegie Hall у Нью- Йорку. Після цього колектив (тепер уже як "Ukrainian National Chorus") проїхав через понад 150 міст США та Канади з майже 500 концертами. Після цього тріумфу мотив "Щедрика" міцно вкоренився навіть у джазовій музиці, його можна почути у відомому стандарті "Summertime". Американці, захоплені мелодією Леонтовича, вперше записали її ще у 1922 році, хоча й часто називали "Щедрик" народною російською піснею.

Невдовзі (1936 р.) американець українського походження Пітер Вільгушкі (Петро Вільговський) написав англомовний текст під назвою "Carol of the Bells", після чого твір став символом різдвяних свят у всьому світі. Так "Щедрик" Леонтовича, пройшовши шлях від українського театру до американських радіоефірів, підняв українську пісенну спадщину на найвищий щабель світової популярності.

Капела Кошиця: українська культурна дипломатія

Діяльність капели Олександра Кошиця – успішний зразок культурної дипломатії УНР. Інструментом "м'якої сили" вона стала цілком свідомо. Як наголошують дослідники, у міжнародних відносинах культурна дипломатія розглядається саме як складова м'якої сили держави: вона допомагає формувати імідж країни, зміцнювати довіру та досягати зовнішньополітичних цілей. Саме за таких підходів України учасники капели влаштовували своєрідні концерти–"презентації": програми цих концертів починалися виконанням гімну країни та супроводжувалися українською символікою, щоб глядач зрозумів – це посланці нової держави. Уже у першій європейській гастролі рецензенти зазначали: "Україна — не Росія", а голос її народу в музиці – відмінний від інших. Цей меседж був чітким: українці показали Європі "душу і музичну творчість свого народу", бо поїздка мусила бути "пропагандистською у зв'язку з національно-державним відродженням України" (як згадував у щоденнику сам Кошиць).

Капела перевершила всі очікування. Після двох років концертів українську культуру у Європі обговорювали усі – від простих слухачів до голів держав і прем'єр-міністрів. За підсумками турне було зроблено понад 1300 публікацій у зарубіж-



ній пресі, у сотнях рецензій фігурували компліменти на адресу українського мистецтва. Австрійська газета писала, що українська "*культурна зрілість має стати для світу легітимацією її політичної незалежності*". Бельгійські критики після одного з виступів навіть вигукували: "*Слава Україні! Слава її мистецтву!*". У сукупності це демонструє: українська музика, втілена "Щедриком" та іншими хоровими творами, дійсно стала могутнім дипломатичним послом країни. Не випадково сьогодні, через століття після початку цих турне, мелодія "Щедрика" залишається впізнаваною у всьому західному світі. Визнання твору Леонтовича – ще одне підтвердження його ролі "м'якої сили" України. Адже в умовах гібридних викликів культурна дипломатія допомагає Україні консолідувати підтримку міжнародного співтовариства.

Культура як "м'яка сила" України

Поняття "м'якої сили" (soft power) у міжнародних відносинах означає здатність держави впливати на світ не примусом чи силою зброї, а через привабливість своєї культури, цінностей і політичної моделі. Саме культурна дипломатія та культурні продукти дозволяють країні сформувати позитивний імідж і "говорити зі світом", не посилаючись ні на армію, ні на геополітичні інтереси Україна мусить сприймати свою культуру як саме такий ресурс. І зразком цього був, зокрема, Микола Леонтович. Коли "Щедрик" увійшов до шкільних програм чи репертуарів хорів у Європі та США, кожен раз лунала не просто красива мелодія, а послання, що українське мистецтво — на рівні світових стандартів.

По суті, промоція "Щедрика" є прецедентом того, як один твір може стати культурним посланням про незалежну Україну. Як ми це бачимо, за допомогою мистецтва країни-постачальники культурних цінностей "сіють своє зерно" в інформаційній війні чи дипломатичному діалозі. Леонтович і Кошиць це чудово показали сто років тому: через музику відбулась найуспішніша спроба України донести до Західного світу ідею своєї самобутності, заперечивши імперський наратив.

Сьогодні, коли Україна знову змушена доводити своє право на існування та власний голос, наслідувати цей приклад означає розвивати власні культурні проекти. Зараз цінність "Щедрика" розуміють і вчителі пісні у США, і в київській консерваторії – адже кожна дитина, яка дізнається, що ця всесвітня колядка – саме українська, автоматично усвідомлює, наскільки глибокий внесок наша країна робить у світову культуру. Цей простий факт може стати могутнім аргументом і проти російської пропаганди, і на підтримку української державності за кордоном.

Комплекс меншовартості і визнання наших геніїв

Та є й інша сторона медалі: ми часто визнаємо своїх геніїв лише тоді, коли їх починають визнавати інші. Це явище тісно пов'язане з відомим "комплексом меншовартості", який багато разів описували українські інтелектуали. Так, видатний лінгвіст Юрій Шевельов вважав, що серед головних вад України – саме "комплекси жертви, другорядності та меншовартості". І прикладом подолання цих комплексів він вважав свій власний життєвий шлях: Шевельов показав, що українська наука та культура можуть "виходити на світовий рівень", маючи "власний голос і позицію", незалежно від Росії. Леонтович показав те ж саме в музиці: його "Щедрик" обійшов усі сумніви, коли розвісив у світовій свідомості яскравий штамп "країна з насамперед досвідченою музичною традицією".



Натомість забуття і принизлива обставина, коли інші приписують нашу творчість собі, лише закріплюють невпевненість. Прикладом є й те, що в радянський час "Щедрик" сприймався на Заході часто як російська пісня. Лише наприкінці XX століття українці повернули собі авторство цього твору. Олексій Сокирко підкреслює: "*Відсутність знань про свою еліту у минулому формує комплекс меншовартості*". Зрештою, великих людей починають цінувати, тільки коли їх визнають у Вестмінстері чи Сорбонні, а не "просто тому, що вони наші".

Леонтович став джерелом гордості не лише для тих, хто народився в Україні, а й для діаспори в Америці й інших країнах. Його доля нагадує, що геніїв треба відкривати своїм дітям і студентам раніше, ніж їх прославить закордонна преса. Адже кожен українець за кордоном є маленьким культурним дипломатом. Саме тому віра в себе та власну культуру може бути уроком: цінуймо нашу спадщину без постійного підтвердження чужим схваленням.

Микола Леонтович, його життя і творчість стали символом потенціалу української культури. На прикладі "Щедрика" показано, що наша музика може "говорити зі світом" напряму та ефективно, слугуючи справді м'якою силою країни. Історія зі світовим тріумфом "Щедрика" доводить: щоб здобути визнання, Україні не обов'язково шукати "срібний ґудзик" у Москві чи Вашингтоні. Ми маємо все, щоб заявити про себе самостійно. Тож варто взяти приклад із Леонтовича й Петлюри: розбудовувати українську культуру, виходити на міжнародний рівень і довіряти – у першу чергу – власному голосу. У такому разі світ визнає наших геніїв не після того, як вони прославляться в США, а саме через їхній внесок, який спочатку дійде до серця кожного слухача, незалежно від кордонів. ■



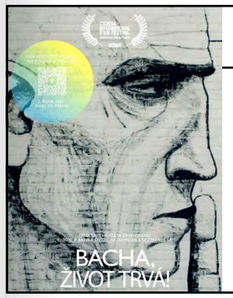
Я, ПОБЄДА І БЕРЛІН

У чеській дистрибуції: "Já, Poběda a Berlín"

Фільм знято за мотивами однойменної повісті Кузьми Скрябіна. Шалені 90-ті. За три дні до запланованого концерту музикант-початківець Кузьма вирушає зі своїм другом Бардом до Берліна на старій "Побєді". Кажуть, там є колекціонер, готовий обміняти жовту бестію на шестисотий "Мерс". Кузьма обіцяє своїй дівчині Барбарі повернутися додому на новій машині, а хлопцям із гурту – встигнути на виступ. Вже з перших хвилин подорожі все, звісно, йде не за планом. Але одне точно відомо: ця пригода допоможе героям знайти справжнє призначення.

← **QR на Трейлер**
Україна, 2022, 105 хв. Режисер: Ольга Ряшина
Мова: українська (субтитри CZ, ENG)

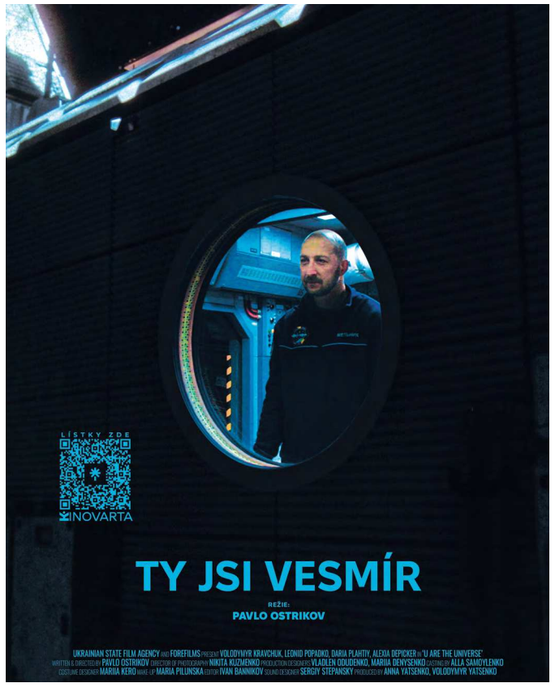
21.09 17:00, Прага, допрем'єрний показ у кінотеатрі Atlas,
30.09 19:00, Прага, "Evald"
05.10 17:30, Прага, "Atlas"
12.10 19:00, Длоуга Лучка, "Kino Dlouhá Loučka"
Фільм буде показуватися і після фестивальної прем'єри — **слідкуйте за датами показів на соцмережах Kinovarta.**



Благодійний показ фільму

"ОБЕРЕЖНО! ЖИТТЯ ТРИВАЄ"
2.10 о 20:00 в кінотеатрі **Kino 35, Kino 35, Francouzský institut v Praze**

100% з квитків буде передано у фонд "Даруй добро" на закупівлю екіпіровки, засобів індивідуального захисту (бронежилети, плитоноски).



ТИ - КОСМОС

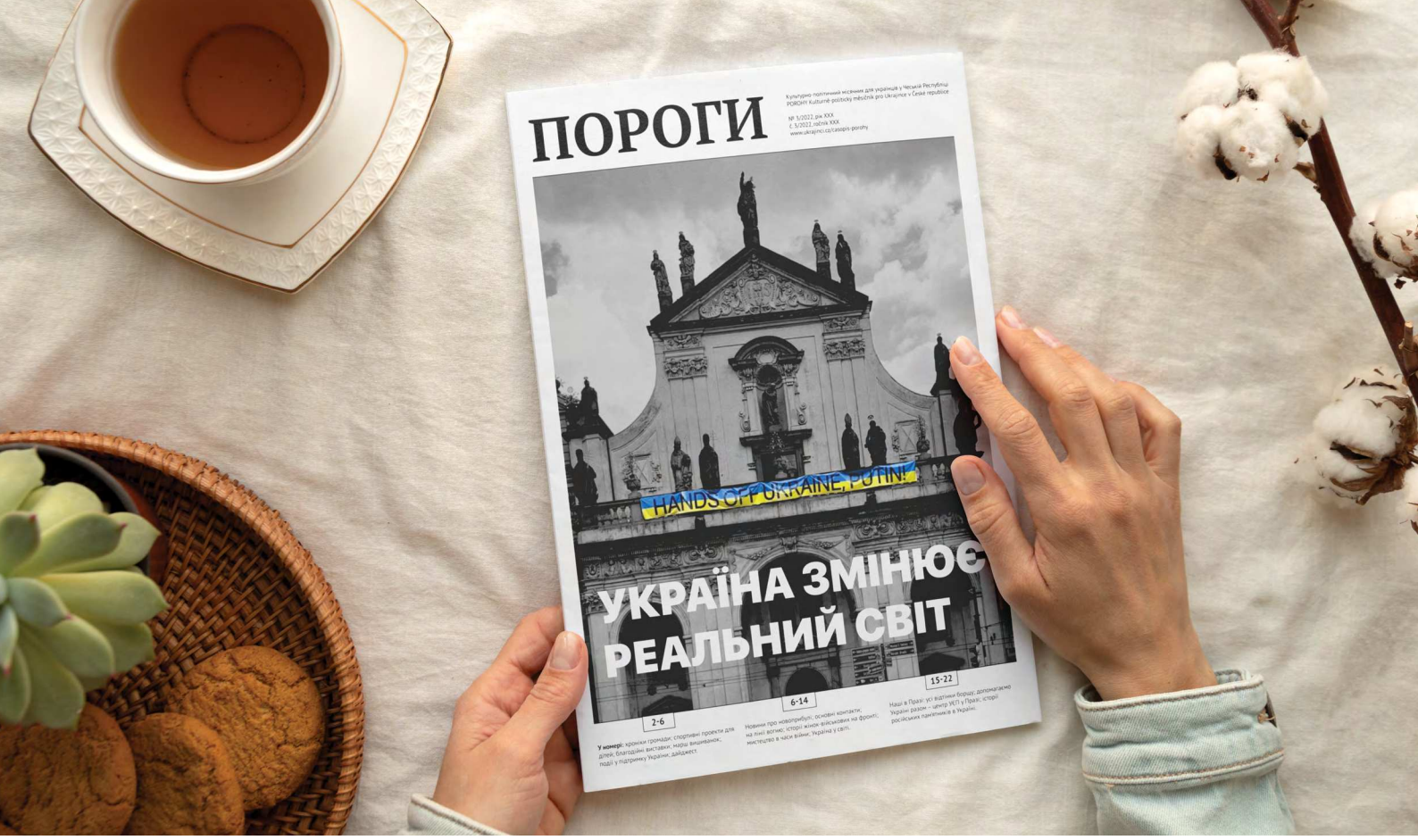
Український фільм "Ти – космос" Павла Острікова відкриє фестиваль Future Gate у Празі 29 вересня. Перед показом на глядачів чекатиме коротка онлайн-розмова з режисером, а також буде можливість проголосувати за улюблений фільм до 12.10 включно. Фестиваль вкінці оголосить переможця.
Сайт фестивалю: futuregate.cz/en/

Відлюдькуватий український далекобійник Андрій уже два роки летить на космічному вантажному судні до найближчої чорної діри. Разом із бортовим комп'ютером Максимом, запрограмованим розважати пілота, вони мають скинути в чорну діру контейнери з ядерними відходами. Та раптом планета Земля вибухає, і Андрій залишається єдиною людиною у Всесвіті — доки на зв'язок із ним не виходить лаборантка французької космічної станції Катрін. Андрій і Катрін вирішують летіти назустріч одне одному.

← **QR на Трейлер**
Україна, Бельгія, 2025, 90 хв.
Мова: українська (субтитри CZ, ENG)

29.09 20:00, Прага, "Lucerna"
04.10 20:20, Годонін, "Kino Svět"
10.10 18:00, Брно, "Hvězdárna"
18.10 17:30, Градець-Кралове, "Bio Central"
21.10 18:00, Пльзень, "Papírna"
25.10 18:00, Шумперк, "OKO"
31.10 17:00, Оломоуц, "Telegraph"

Дистриб'ютор фільмів "Ти – космос" та "Я, Побєда і Берлін" у Чехії – Kinovarta. KINOVARTA
Слідкуйте за датами показів на соцмережах **Kinovarta**.
instagram.com/**kinovarta**
facebook.com/**kinovarta**
← **Квитки за QR кодом**
або за посиланням: linktr.ee/kinovarta



Посилання на формуляр

ПЕРЕДПЛАТА МІСЯЧНИКА "ПОРОГИ" ВСЬОГО ЗА 700 CZK / РІК РАЗОМ З ПОШТОВОЮ ПЕРЕСИЛКОЮ

QR Platba

Замовити часопис можна так:
вислати кошти на рахунок: **1925774379/0800**
і повідомити редакцію про оплату
та адресу замовника.

Інформація: **uicr@centrum.cz**
або на: **ukrajinci.cz/ua/casopis-porohy**

instagram.com/porohyjournal

facebook.com/PorohyJournal

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 12 разів на рік. № 6/2025, рік XXXIII. Підписано до друку 15 вересня 2025 року. **Ел. пошта**: uicr@centrum.cz. **Інтернет-адреса**: www.ukrajinci.cz/ua/casopys-porohy/, реєстрація: МК ЧР/7044. **Номер готували**: Тетяна Баланда, Олег Баланда. **Головна редакторка і арт директорка**: Тетяна Баланда. Використовуються повідомлення пресслужб посольств, інформагентств та ілюстрації з відкритих джерел. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і не поділяти поглядів автора. Часопис видається із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: "Українська ініціатива в ЧР", Воцелова 3, Прага 2, ід. номер: 60448296; **контакт**: editorial@porohy.cz, www.porohy.cz; facebook.com/PorohyJournal; instagram.com/porohyjournal; **розрахунковий рахунок**: 1925774379/0800.

Porohy – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 12 krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského "porih" – práh, říční práh. Číslo 4/2025, ročník XXXIII. Uzávěrka: 22. Červe 2025. **E-mail**: uicr@centrum.cz, **web**: www.ukrajinci.cz/cs/casopis-porohy/, registrační číslo: MK ČR/7044. **Číslo připravili**: Teťana Balanda, Oleh Balanda. **Art director a hlavní redaktorka**: Teťana Balanda. Používáme tiskové zprávy velvyslanectví, informačních agentur a ilustrace z otevřených zdrojů. Za pravdivost uvedených informací je zodpovědný autor článku. Redakce může krátit text a neshodovat se s názory autora. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: Ukrajinská Iniciativa v ČR, z.s., Vocelova 3, Praha 2, IČO: 60448296, **kontakt**: editorial@porohy.cz, www.porohy.cz; facebook.com/PorohyJournal; instagram.com/porohyjournal; **číslo účtu**: 1925774379/0800.

MINISTERSTVO KULTURY